

O SMYSLOVĚ-MRAVNÍM PŮSOBENÍ SPORTOVNÍCH CVIČENÍ

Sport jako výchovný faktor

Rudolf Kischnick

20. století přineslo člověku kromě mnoha jiných výtvarných také svobodu pohybovat se, jak se mu zlíbí. Když si všímáme faktorů, které se na uskutečnění této svobody masově podílejí, pak musíme v první řadě za projev naší doby označit sport.

Před první světovou válkou musel sport bojovat ještě s formami života a pohybu minulých dob.* Ani ve školách ani na veřejnosti se chápání sportu nemohlo prosadit. Ale po první světové válce tomu bylo zcela jinak. Sport byl tu a už se nepovažoval za nic cizího, naopak, všeobecně byl podporován. Zasazovaly se o něj školy, univerzity i veřejné mínění. Společnost ho přijala. Byla tu touha všechno staré a přežitě prolomit a nastolit místo toho něco nového. Tomuto novému se lidé s entuziasmem vrhali do náruče. Tento stav charakterizují roky 1920 - 1930.

Ve třicátých letech nastala naproti tomu určitá doba klidu. Sport se stal něčím běžným. Už nebyl jako dřív, protože mu chyběla jiskra a živoucí duch. Se zvykem na sport se šířil i určitý schematismus. Stanovily se normy a lidé se podle nich chovali. Vyžadovaly se určité výkony, nebo se předepisovala určitá cvičení v naději, že by z toho mohl vyplynout mnohostranný osobní užitek. V souvislosti s těmito snahami si sport vyžádal určitou vědecky podloženou základnu, aby se tím mohl stát ještě populárnějším. Přes tyto snahy se nadále skrýtl, že velký rozmach stále víc sklouzává do zvyku.

Po druhé světové válce tu byla chuť začít znovu tam, kde se přestalo ve třicátých letech. Byla tu však již jiná situace. Sport již lidi neuspokojoval. Naopak, zjistilo se, že z ideálních hodnot, kterými byl na počátku vybaven, zůstalo jen málo. Byli příčinou lidé, nebo věc samotná? Oboje. Člověk sice cvičení „objevil“, ale tato cvičení na něho zpětně působila a vyformovali z něho určitý typ.

Když se člověk dívá na posledních 30 let a ptá se, jaký podíl má sport na kulturním obraze současnosti, pak nesmí zapomínat, že vlastně až nyní se ukazují osobnosti formované sportem. Až tato generace, která stojí dle v zenitu svého osobního snažení, tedy třicetiletí- a čtyřicetiletí, může o sobě vpravdě říct, že sport v jejich vývoji sehrál význačnou úlohu. Lidé veřejného života, vědci, umělci, učitelé a lékaři, kteří se právem dostávají ke slovu v kulturním životě, jsou proniknuti sportovním zaměřením. Zprostředkoval jim sport něco, co by mohlo v pozdějších letech dozrát k něčemu významnému? Mohli do sebe v mládí pohybem přijmout nějaký kulturní ferment, který by měl později uvolnit duchovní schopnosti a tvůrčí síly?

* Tento vývoj se vztahuje v podstatě k Německu. Na východ i na západ možno konstatovat jiný vývoj. (pozn. překl.)

Tato očekávání sport určitě vyplnit nemohl. Nebylo jeho úlohou dávat obsahy či tvořit hodnoty. Přesně opak je pravdou. Sport způsobil oddělení, emancipaci pohybu od mravnosti a jako válec pravých výchovných hodnot mohl být při výhledu do druhé půlky života vložou jen ke vzduchoprázdnu. Kdyby bylo pohybové umění od začátku skutečně na morálně uměleckém základu, pak by měla i naše doba jinou tvář. Protože všechno, co se přijme v určitém období života zvenku, zvnitřní se v pozdější době. Obraz naší doby by byl určitě jiný, kdyby byl místo sportu zaveden podnět pro obnovu tělesných cvičení v pravém pedagogickém smyslu. Pak bychom stáli před kulturními impulsy a ne před kulturní prázdnotou.

Od antiky k přítomnosti

Abychom sportu porozuměli jako příznaku doby, musíme ho studovat v širokých souvislostech, které se táhnou mnoha kulturními epochami.* Je dosti podivné, že po více než 2 500 letech vývoje evropské kultury přichází tělesný pohyb opět do ohniska obecného zájmu. Tehdy, před 2 500 lety mělo lidstvo ztratit kosmické vědomí, aby mohlo přijímat již jenom dojmy ze smyslového světa. Dnes se odehrává opak. Z pouhého vnímání smyslového světa má být nalezena cesta k duchovnu. Pohyb hraje vždy důležitou úlohu, ať jde o vzestup nebo o sestup.

Tělesný pohyb má klíčovou úlohu. Tak tomu bylo v antice a tak je tonul i dnes. Je oporou na cestě z ducha do hmoty a naopak. Vztahům mezi tělem a duchem však porozumíme až tehdy, když v tělesnosti dokážeme poznat obraz ducha. Ve starověku bylo tělo nástrojem pro bohy a tělesná cvičení byla praktickou bohoslužbou. Posvátnost tohoto těla byla nedotknutelná a jejím výrazem byl pohyb, který jinak nikde neexistoval. V něm se mohly projevit ty nejlepší impulsy a nejušlechtilější pohnutky. Pohyb byl ve starověku projevenou mravností.

Dnes tato mravnost žije sama o sobě jako duševně-duchovní schopnost v člověku. S touto mravností se stalo možným to, co bylo ve starověku nemyslitelné. Ve sféře mravnosti žije božství. Žije v nás. Tehdy bylo ještě venku, v okruhu. Když se v Řecku slavily Olympijské hry, bylo božství do člověka vtahováno. Těla byla pohybem produčována a tím bylo připravováno vědomí já. Později, když přišlo křesťanství, mohlo navázat tam, kde musel přestat pracovat řecký génius.

Až do konce 19. století žilo já se silami lidské duše jako ve skrytém svatostánku. Se začátkem století začal převrat. Síly já se cítily být povolány k tomu, aby pronikly nad duševno, do duchovna. Duchovní v člověku se chtělo sjednotit s duchovním ve světě.

Nyní nastává bleskurychlý obrat: Duševní postoj se mění z citového ve volní. Samotná vůle ale nebyla rozhodující, nýbrž jestliže já chtělo vybudovat spojení s reálným duchem, musely

* R. Steiner: Duchovní vedení člověka a lidstva.

se vůle, cit a myšlení spojit v jedinou sílu. Myšlenka musí dát směr, pravé pociťování musí dát vroucnost a mravní impuls sílu. Jestliže se splnily všechny tyto tři předpoklady, mohl člověk rozšířit své vědomí za hranici smyslového vnímání a svým já proniknout do duchovních oblastí. Ovšemže až v určitém věku. Před životním středem potřebuje člověk výchovu, která by byla v souladu s pozdějšími duchovními schopnostmi. V žádném případě již nedostačuje školit pouze rozum nebo šlechtit určité citové vlastnosti. Je třeba vložit již do dítěte to, co později má vést ke spojení s duchovnem.

Mládež si již přináší tomu odpovídající dispozice. Je otevřená pro vše, co souvisí s vůlí. Tělesný pohyb je pro ni vítaným prostředkem, aby spojila vůli s mravností. Jak ráda by se mládež chopila příležitosti, aby pomocí pohybu mravně zesílila vůli! K tomu však chybí poznání, dobrá vůle a schopnosti. Ze zcela určitých zdrojů je živena šedá prázdnota sportu, která se táhne střední Evropou a otravuje dobrou vůli; fantazie a krása mizí. Materialismus vniká do údů. K tomu však nemuselo dojít. Hlasy, které viděly, že přichází pohroma a varovaly před nebezpečím sportu jako prostředku ke zničení samotné duše, byly však smeteny materiální potopou, která se tehdy přehnala Evropou.

Ves staré Helladě stála mládež ještě blízko k duchovnu a proto chtěla božstvu prakticky sloužit. Dnešní mládež je povolána k tomu, aby položila základy k novému duchovnímu věku. I ona chce prožít ducha až do údu, potřebuje tělesná cvičení více, než sotva která jiná z předchozích generací, bude však s tím mocí začít až tehdy, když jimi budou probuzeny úcta a nadšení.